V630, f. 1v; N442, f. 3va; I83, f. 1ra; VD38, f. 3r; A367, f. 4ra; Bcan4, f. 17r; E97, f. 1rb; P102; BII13, f. 3rb

IN[a] [b] NOMINE DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI INCIPIT PRAEFATIO SANCTI ISIDORI EPISCOPI[c] [d] [e] LIBRI[f] HUIUS[g].

Bcan4: I

P102; BII13: I[h] Quod compellatur a multis episcopis et reliquis servis dei canonum sententias in unum colligere

---

4 [a] IN – CHRISTI *fehlt V630* | [b] *Überschrift*] INCIPIT PRAEFATIO SANCTI HYSIDORI LIBRI HUIUS CUIUS HAEC SUNT CAPITULA *BII13* **5** [c] *am Rande* spalensis *E97* **6** [d] EPISCOPI *fehlt N442; I83; VD38; Bcan4; P102* | [e] EPISCOPI LIBRI HUIUS] EPISCOPI *korr. aus* EPISCOPI LIBRI HUIUS *V630* | [f] LIBRI HUIUS *korr. aus* LIBRI *I83* | [g] HUIUS] HUIUS CUIUS HAEC SUNT CAPITULA *P102* **8** [h] I] cap. I *BII13*

Praefatio,4–6 IN…HUIUS] Invokation nach der Invokation Lothars I. (In nomine domini nostri Iesu Christi dei aeterni); anschließend nach Hadriana-Rezension In nomine domini incipit praefatio libri huius, vgl. zuerst E. Seckel, Die erste Zeile Pseudoisidors, die Hadriana-Rezension In nomine domini incipit praefatio libri huius und die Geschichte der Invokationen in den Rechtsquellen, aus dem Nachlaß mit Ergänzungen hg. v. Horst Fuhrmann (SB Berlin 1959 Nr. 4) sowie jetzt K. Zechiel Eckes, Auf Pseudoisidors Spur, MGH Studien und Texte, 31, 2002, S. 14f.

Coll. Ans. ded. 1. III,2 (**39–54** Canon…unum); **2. III,144** (**118–173** Nullus…praecipiunt)

Burchard: 1. I,141 (**118–125** Nullus…potest)

Bonizo 1. III,56 (**118–125** Nullus…potest)

Ivo, Decr.: 1. IV,107 (**10–312** Isidorus…suum); **2. V,256** (**118–125** Nullus…potest)

Ivo, Pan.: 1. II,125 (**10–312** Isidorus…suum); **2. IV,49** (**118–125** Nullus…potest)

Slg. in drei Büchern 1. II,32,158 (**118-171** Nullus ... concessa)

Gratian: 1. D. XVI, c. 4 (**10–312** Isidorus…suum); **2. C. II, q. 2, c. 2** (**118–133** qui…praecipiunt); **3. C. XXXIII, q. 2, c. 3** (**126–171** historia…concessa).

[H. 1] <BII13, f. 3va> Isidorus Mercator[i] servus Christi lectori conservo suo et parens[j] [k] in domino fidei salutem.

Compellor a multis tam episcopis quam reliquis servis dei canonum[l] sententias colligere[m] et uno in volumine redigere et de multis unum facere. Sed hoc me[n] oppido conturbat, quod diversae interpretationes varias sententias faciunt[o], et licet unus sit sensus, <E97, f. 1va> diversae <V630, f. 1vb> tamen sunt sententiae, et[p] aliae longiores, aliae breviores.

Bcan4: II

P102; BII13: II[q] Quod concilia[r] gręco edita stilo amplius quam tripliciter aut quadrupliciter interpretata sint

[H. 2] Ea vero concilia, quae Graeco[s] sunt edita[t] stylo, amplius quam tripliciter aut quadrupliciter interpretata atque[u] conscripta repperimus. Quod si veritas est quaerenda e pluribus, Graecorum sequamur stylum eorumque imitemur dictiones atque exemplaria; sin minus, ipsi dicant[v] atque exponant[w], quibus tot sunt exemplaria quot codices. Nobis tamen videtur[x], cum in nostro discrepaverint[y] sermone[z], ut[a] unitas et veritas

---

10 [i] NECATOR *korr. aus* MERCATOR *I83;* mercatus *P102; BII13* **11** [j] *interlinear* vel tis *E97* | [k] parenti *V630; P102; BII13;* parenti *korr. aus* parent *Bcan4* **14** [l] cananonum *Bcan4* | [m] colligere et uno in volumine redigere] colligere et in uno volumine redigere *korr. aus* colligere *V630* **15** [n] me *fehlt V630* **17** [o] FACIANT *V630; E97* **19** [p] et *fehlt I83* **21** [q] II] cap. II *BII13* | [r] consilia *BII13* **23** [s] graeco *korr. aus* graeca *BII13* | [t] edita stylo] stilo edita *E97* **25** [u] atque *korr. aus* adque *P102* **28** [v] dicant *korr. aus* dicat *V630* | [w] exponant *korr. aus* exponat *V630* **29** [x] videtur] videtur ut *BII13* **30** [y] discrepuerint *V630* | [z] sermone *korr. aus* sermone ut unitas *Bcan4* | [a] ut *korr. aus* et *BII13*

---

10 Isidorus] **10–11** Isidorus…suo] **10–12** Isidorus…salutem] vgl. Hinschius, Der Beiname Mercator in der Vorrede Pseudo-Isidors, ZKR, Bd 6 (1866), S. 148-152, der die Entlehnung der Inskription aus Marius Mercator nachgewiesen hat; vgl. auch Nißl, MIÖG 11, 1890, der aus der Inskription folgendes Anagramm herausgelesen hat: Rottadus vero civitatis Suessionensis rector Incmaro Remensi foedo archipresuli dolum. Rothad v. Soissons ist auch der früheste Nutzer der Falschen Dekretalen im pseudoisidorischen Sinne und zugleich einer derjenigen Reimser Suffraganbischöfe, die während der gesamten Zeit der Tätigkeit der Fälscher, also von ca. 835 bis in die 50er Jahre des 9. Jahrhunderts hinein, einen Bischofssitz innehatte.

Praefatio,10 Mercator] *fehlt* DG$_1$ **11** conservo] servo ID$_1$ | conservo… suo] suo conseruo DG$_1$ **11–67** et…Denique] *fehlt* ID$_1$; IP$_1$; DG$_1$

ab ipsis quaerenda sit[b], quorum lingua[c] edita esse noscuntur. Quod et nos fecimus, et sicut a veris eorum <I83, f. 1rb> repperimus magistris[d], in volumine, cui haec praeponitur praefatiuncula, inserere curavimus.

Bcan4: III

P102; BII13: III[e] Quid[f] canon regula et synodus quid concilium coetus atque conventus interpretentur

[H. 3] Canon[g] autem graece, latine regula nuncupatur. Regula[h] autem dicta, quod recto[i] ducit, ne[j] aliquando[k] aliorsum[l] trahit. Alii dixerunt regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam recte vivendi praebeat, sive quod distortum pravumque quid corrigat. Synodum[m] autem[n] ex graeco interpretari comitatum vel coetum. <BII13, f. 3vb> Concilium[o] [p] vero nomen tractum ex communi intentione eo, quod in unum dirigant[q] [r] omnes mentis obtutum. Cilia enim oculorum sunt. Unde et, qui sibimet dissentiunt, non[s] agunt concilium, quia non sentiunt unum. Coetus[t] vero conventus est vel congregatio a coeundo[u], id est, conveniendo in unum, unde et conventus est nuncupatus, quod ibi omnes conveniunt, sicut[v] conventus[w], coetus vel concilium a[x] societate multorum in unum.

Bcan4: IIII

E97: Processus libri

P102; BII13: IIII[y] Quod in principio qualiter concilium celebretur positum[z] sit et quod[a] ceteris conciliis praepositi sint

---

31 [b] sint *E97* | [c] lingua edita] linguę editę *P102* **33** [d] magistris *korr. aus* magis *Bcan4* **37** [e] III] cap. III *BII13* | [f] Quid *korr. aus* Quod *P102* **39** [g] *am Rande* Nota *V630; am Rande* Canon *E97* **40** [h] *am Rande* Regula *E97* | [i] recto] recte *A367;* recto tramite *korr. aus* recte *V630* | [j] ne] nec *V630; A367; E97;* nec *korr. aus* ne *N442* | [k] aliquando *korr. aus* quando *N442;* quando *I83; VD38; Bcan4; P102; BII13* **41** [l] retrorsum *E97* **44** [m] *am Rande* Synodus *E97* | [n] autem *fehlt A367* **45** [o] *am Rande* Concilium *E97; am Rande* Nota *P102* | [p] Concilii *korr. aus* Concilium *N442* **47** [q] redigant *I83* | [r] dirigant omnem mentis *korr. aus* redigat omnes mentes *V630* **48** [s] Non agunt *korr. aus* Nam gunt *P102* **49** [t] *am Rande* Cetus *E97* **50** [u] *am Rande* Conventus *E97* **52** [v] sic *P102* **53** [w] conventus *fehlt A367* | [x] a societate] societas est *A367* **57** [y] IIII] cap. IIII *BII13* **58** [z] positus *BII13* | [a] quos *BII13*

39–54 Canon … unum] praef. coll. Hisp. i. f.

canones apostolorum et deinde intermixta decreta epistolarum apostolicorum et reliqua

[H. 4] In principio vero voluminis huius, qualiter concilium apud nos celebratur, posuimus, ut, qui nostrum ordinem sequi voluerint[b], sciant, <A367, f. 4rb> qualiter hoc agere debeant. Qui autem hoc agere melius elegerint, faciant[c], quod iusto canonicoque atque sapientissimo[d] consilio[e] iudicaverint. <I83, f. 1va> Denique propter eorum[f] auctoritatem ceteris conciliis praeposuimus canones, qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apocrifi dicantur, quoniam plures eos[g] recipiunt et sancti patres eorum sententias synodali[h] auctoritate <N442, f. 3vb> roboraverunt <VD38, f. 3v> et inter canonicas posuerunt constitutiones. Deinde quarundam epistolarum decreta apostolicorum intersedavimus, id est Clementis, Anacleti, Evaristi <E97, f. 1vb> et ceterorum apostolicorum[i], quas hactenus repperire[j] potuimus, epistolas usque ad Silvestrum papam. Postmodum vero Nicenam synodum constituimus propter auctoritatem eiusdem magni concilii. Deinceps <V630, f. 2ra> <BII13, f. 4ra> diversorum conciliorum Graecorum ac Latinorum, sive quae antea, seu[k] quae postmodum facta sunt, sub ordine[l] numerorum ac <Bcan4, f. 17v> temporum capitulis suis distincte sub huius voluminis aspectu locavimus, subicientes etiam reliqua decreta praesulum Romanorum usque ad sanctum Gregorium et quasdam epistolas ipsius, in quibus pro culmine sedis apostolicae non impar conciliorum exstat[m] auctoritas,

---

63 [b] voluerint] voluerint *korr. aus* voluerint sequi voluerint *VD38* **65** [c] faciant *korr. aus* faciat *P102* **66** [d] sapientissimo *korr. aus* sapientissim *Bcan4* | [e] consilio *korr. aus* concilio *V630* **67** [f] eorum *fehlt A367* **70** [g] eos *korr. aus* eorum *V630* **71** [h] sinodoli *Bcan4* **76** [i] apostolorum *P102* | [j] repperiri *N442; I83; E97;* repperire *korr. aus* repperiri *Bcan4* **82** [k] sive *N442* | [l] ordinem *BII13* **88** [m] exstitit *A367*

61–93 In…exemplis] sec. praef. cit., multis a Pseudo-Isidoro interpolatis.

---

68 praeposuimus] preponimus DG$_1$ **70** plures] populares ID$_1$; IP$_1$; perplures DG$_1$ **73–306** Deinde…vigore] Item ID$_1$; IP$_1$; DG$_1$

quatenus ecclesiastici ordinis disciplina[n] in unum a nobis <I83, f. 1vb> coacta atque digesta et sancti praesules paternis instituantur regulis, et oboedientes ecclesiae ministri vel[o] populi spiritalibus imbuantur exemplis et[p] non malorum hominum pravitatibus decipiantur[q].

P102; BII13: V[r] Quod multi pravitate et cupiditate depressi sacerdotum accusatores extiterint et oppresserint et quod iudicibus non credenda sunt nisi que certis indiciis demonstrantur

[H. 5] Multi[s] enim pravitate et cupiditate depressi, accusantes sacerdotes oppresserunt. Ideo sancti patres leges[t] composuerunt, quas sanctos canones appellaverunt.

Bcan4: V

Multi[u] ergo idcirco alios accusant, ut se per illos excusent aut[v] eorum bonis ditentur. Plerique vero boni[w] christiani propterea tacent, et portant aliorum peccata, quae noverunt, quia documentis saepe deseruntur, quibus ea, quae ipsi sciunt, iudicibus ecclesiasticis probare[x] possint[y], quoniam licet vera[z] sint quaedam, non tamen iudicibus credenda sunt, nisi quae certis indiciis[a] demonstrantur[b], nisi quae manifesto iudicio convincuntur, nisi quae iudiciario[c] ordine publicantur.

VD38: De expoliatis

Bcan4: VI DE ACCUSATORIBUS ET EXPOLIATIS

P102; BII13: VI[d] Quod nullus possit iuxta[e] canonicam institutionem accusari vocari iudicari aut damnari donec suis est rebus expoliatus aut a sede propria pulsus vi aut terrore

---

89 [n] discipulina *P102* **92** [o] vel *fehlt A367* **93** [p] et non] ne *A367* **94** [q] decipiantur *korr. aus* decipantur *P102* **95** [r] VI *P102* **98** [s] *am Rande* Nota *V630* **100** [t] legis *N442;* leges *fehlt VD38* **103** [u] *am Rande* V **104** [v] *am Rande* Nota *E97* **105** [w] boni christiani] christiani boni *N442; I83; VD38; Bcan4; P102; BII13* **108** [x] probare] probare non *V630* | [y] possunt *V630* | [z] vera *korr. aus* veras *P102* **110** [a] iudiciis *V630* | [b] demonstantur *korr. aus* demonstatur *P102* **111** [c] iudiciario *korr. aus* iudicario *VD38* **115** [d] VI] cap. VI *BII13* | [e] iusta *BII13*

99–101 Ideo…appellaverunt] Cassiod. hist. trip. II, 14. Cf. Iul. 4,11. **103–110** Multi…demonstrantur] August, serm. 351 de util. agend. poen. I. no. 10. (ed. Ben.V. p. 1359). **110–112** nisi…publicantur] Ben. III. 259 (Isid. syn. lib. II. no. 86). Cf. Vict. 4, Sixt. II. pp. 7, Iul. 12.

[H. 6] <BII13, f. 4rb> Nullus[f] enim, qui suis est rebus exspoliatus aut a sede propria vi aut terrore pulsus, antequam omnia sibi ablata[g] ei[h] legibus restituantur, et ipse pacifice diu suis fruatur honoribus, sedique propriae[i] regulariter restitutus eius[j] multo tem<I83, f. 2ra>pore libere potiatur honore, iuxta canonicam <A367, f. 4va> accusari, vocari, iudicari aut damnari institutionem[k] potest.

Unde et historia ecclesiastica, ab Eusebio Caesariensis[l] episcopo confecta, de muliere quadam, quae pro castitate a marito accusabatur, ait: Praeceptum vel inditum[m] est ab imperatore lege lata, ut primo permitteretur ei rem familiarem libere diutius ordinare, tum deinde responderet obiectis. Haec omnes <E97, f. 2ra> leges tam ecclesiasticae quam et vulgares publicaeque[n] praecipiunt[o]. Horum vero concinnantia[p], si omnia ponerentur, ante deficeret dies quam[q] [r] horum similia et nimis prolixa fieret epistola.

Ex pluribus tamen[s] <N442, f. 4ra> aliqua hic ad provocationem[t] aliorum inserere iudicavimus. Ait namque sanctus[u] Leo Romanae ecclesiae antistes[v] in

---

118 [f] *am Rande* Nota *V630* **120** [g] ablatam *VD38* | [h] ei *fehlt BII13* **122** [i] proprie *korr. aus* propria *V630;* propria *N442* | [j] ei *Bcan4* **125** [k] institutionem] institutionem non *V630* **126** [l] cesariensi *korr. aus* cesariensis *V630; Bcan4;* cesariensi *A367; E97; P102; BII13* **129** [m] indictum *V630; E97* **133** [n] publicique *N442* | [o] praecipiunt - licet cetera *fehlt VD38 (Blattverlust)* | [p] concinentia *A367* **134** [q] quarum *Bcan4* | [r] quam horum similia *fehlt P102* **136** [s] tamen *korr. aus* ta *Bcan4* **137** [t] provotionem *I83* **138** [u] sanctus *korr. aus* sanctis *P102* | [v] antistis *N442; I83*

118–125 Nullus…potest] Ben. III. 153. Cf. Steph. 6, Fel. II. pp. 12. IV. (Sixt. I. pp. 6, Sixt. II. pp. 6, Iul. 12). **126–133** Unde… praecipiunt] Euseb. hist. eccl. IV, 17. **137–152** Ait…reformetur] Leon. M. ep. 93. (1,1067).

---

118 enim] enim episcopus DB_1; BS_1; ID_2; IP_2 **119** terrore] errore DB_1 pulsus] depulsus IP_2 **120** ei] *fehlt* DB_1; BS_1; ID_2; IP_2 **121** diu] annum vel plus DB_1; BS_1; ID_2; IP_2 **122** propriae] propriae sit DB_1; BS_1; ID_2; IP_2 | restitutus] constitutus $3L_1$ **122–123** eius…honore] *fehlt* DB_1; BS_1; ID_2; IP_2 **124–125** accusari…institutionem] institutionem accusari, vocari, iudicari aut dampnari DB_1; BS_1; ID_2; IP_2 **126** Unde…et] *fehlt* $3L_1$ | Caesariensis] Cesariensi $3L_1$; DG_3 **127** pro] de DG_3 **128–129** vel…inditum] *fehlt* DG_3 **129** lata] data $3L_1$ **130** rem…libere] libere rem familiarem DG_3 **131** tum] tunc DG_3 | Haec] Hoc DG_3 **132** et] *fehlt* DG_2; DG_3 **133** publicaeque] et publice DG_2 **133–168** Horum…superamus] *fehlt* $3L_1$; DG_3

epistola Calcidonensi[w] concilio missa, cuius initium est: Leo episcopus synodo Calcidonensi[x]. Optaveram[y] quidem, dilectissimi, et reliqua, in[z] qua inter cetera[a] sic testatur dicens <V630, f. 2rb>: quia vero non ignoramus per pravas aemulationes multarum ecclesiarum statum fuisse turbatum, plurimosque <I83, f. 2rb> fratres iniuste sedibus suis pulsos et in exilia deportatos atque in locum[b] superstitum alios <BII13, f. 4va> substitutos[c], his primitus vulneribus adhibeatur medicina iustitiae. Nec[d] quisquam ita careat propriis[e], ut alter utatur alienis. Quem ita errorem omnes relinquant, ut nemini quidem perire honor debeat, sed[f] prioribus episcopis cum omni privilegio suo ius proprium reformetur.

Eadem et antiqui apostolici, qui fuerunt ante synodum Nicenam sanciverunt[g] [h]. Eadem[i] synodus, quae habita est in Lamsa[j] sub Valentiniano loquitur. Eadem plurimae Romanae synodi[k] testantur, eadem papa Symmachus et ceteri sancti patres sanxerunt, quorum statuta prolixitatem vitantes hic inserere distulimus. Si quis autem[l] haec plenius scire et legere voluerit, suis in auctoribus invenire et legere pleniter[m] poterit[n]. Nobis vero hac[o] in praefatiuncula <Bcan4, f. 18r> ista sufficiunt[p]. Et sicut militi[q] ex multis armis[r] illa sufficiunt, quae ferre[s] congruenter super se poterit, sic nobis de multis sententiis una aut[t] duae, vel quantum tunc temporis necesse fuerit <I83, f. 2va>, sufficiunt, quoniam, sicut cum uno telo aut duobus inimicum

---

139 [w] calcedonensi *I83; P102;* calcedonensi *korr. aus* calcidonensi *BII13* **140** [x] calcedonensi *I83; P102; BII13* | [y] *am Rande* Nota *A367* **141** [z] in *korr. aus* inter *P102* | [a] ceteras *N442* **146** [b] loco *A367* **147** [c] substitos *I83* **148** [d] ne *P102; BII13* | [e] propriis *korr. aus* propriias *P102* **150** [f] *am Rande* Nota *A367* **154** [g] *interlinear* vel sanxerunt *E97* | [h] sanxerunt *A367* | [i] *am Rande* Nota *A367* **155** [j] laisa *V630;* lamsaco *korr. aus* lamsa *Bcan4;* larisa *E97;* lamsaco *P102; BII13* **156** [k] synodus *N442; I83; A367;* synodi *korr. aus* synodus *Bcan4* **159** [l] autem hec *korr. aus* autem *P102* **160** [m] breviter *A367* | [n] poterit *korr. aus* potuerit *E97* **161** [o] haec *V630* **162** [p] sufficiant *V630* | [q] militi *korr. aus* milit *N442* | [r] armis *korr. aus* annis *Bcan4* **163** [s] ferre *korr. aus* fere *V630* **164** [t] aut *korr. aus* au *I83*

142–152 quia…reformetur] l. c. c. 3. (1, 1071). Cf. Ben. II. 337, Evarist. 7.

vincimus[u], sic cum una aut duabus[v] sententiis auctoritate plenis aemulum superamus.

[w]Si enim de mulieribus <A367, f. 4vb> et saecularibus hominibus haec constituta sunt, multo magis[x] ecclesiasticis viris et sacerdotibus sunt concessa. Haec eadem vero[y] ecclesiastica iura iubent et saeculi[z] leges praecipiunt.

Bcan4: VII

P102; BII13: VII[a] De accusatoribus saeculi quos leges prohibent

[H. 7] Similiter[b] accusatores et accusationes[c], <BII13, f. 4vb> quas saeculi leges prohibent, canonica funditus repellit auctoritas.

Bcan4: VIII

P102; BII13: VIII[d] Quod auctoritas congregandarum synodorum apostolicę sedi commissa sit privata potestate

[H. 8] Synodorum[e] <E97, f. 2rb> vero congregandarum auctoritas apostolicae sedi[f] privata[g] commissa est potestate, nec ullam synodum ratam esse legimus, quae eius non fuerit auctoritate congregata vel fulta[h]. Haec canonica testatur auctoritas, haec historia[i] ecclesiastica roborat, haec sancti patres confirmant.

A367: Quod plura sint niceni concilii capitula quam hęc quę apud nos habentur

Bcan4: VIIII de capitulis niceni concilii

---

167 [u] vincimus *korr. aus* cumvincimus *Bcan4* | [v] duabus sententiis auctoritate plenis] duas sententias auctoritate plenas *N442;* duabus sententiis auctoritate plenis *korr. aus* duas sententias auctoritate plenas *Bcan4* **171** [x] magis] magis et *I83* **172** [y] vero] vero et *V630; A367; Bcan4; E97* **173** [z] sancti *A367* **175** [a] VII] cap. VII *BII13* **176** [b] Simliter] Similiter et *I83; Bcan4* | [c] accusationes quas *korr. aus* accusationes *P102* **180** [d] VIII] ca VIII *korr. aus* ca VII *BII13* **182** [e] *am Rande* Nota *V630*; *A367* **183** [f] sedi *korr. aus* sedis *Bcan4* | [g] privata *korr. aus* pravata *Bcan4* **185** [h] fulta *korr. aus* futa *E97* **186** [i] historia ecclesiastica] ęcclesiastica historia *E97*

176–178 Similiter…auctoritas] Ben. II. 381. (c.96. conc. Afric.) cf. Ben. III. 108, 307. et c. 9. Angilr., Telesf. 4, Calist. 16, Steph. 7, Euseb. 2, Iul. 7,12, Fel.II. pp. 12 xv., Dam. 14. **182–185** Synodorum…fulta] sec. c. 2. Angilr. (Ben. II. 381 aut Cass. hist. trip. IV, 9.) cf. Iul. 5, Pelag. II. pp. ep. 1.

---

169 Si] Sic $3L_1$ | enim] autem DG_3 **170** hominibus] viris DG_3 **171** viris] hominibus DG_3

P102; BII13: VIIII[j] Quod plura[k] quam illa XX capitula quae apud nos habentur nicene synodi reperiantur

[H. 9] Scire[l] autem vos, octoginta[m] episcopos, qui hoc opus me incipere et perficere coegistis, et cunctos[n] reliquos domini sacerdotes oportet, quod plura quam illa viginti capitula, quae apud nos habentur, Niceni[o] synodi repperimus, et in decretis Iulii papae septuaginta capitula eiusdem <I83, f. 2vb> synodi esse debere legimus. Quam epistolam[p] <N442, f. 4rb> in suo ordine inter cetera decreta apostolicorum posuimus, haec scrutantibus et cunctis nosse volentibus rimandam. Nam quod plura quam viginti[q] capitula sint Niceni concilii, in multis invenitur locis. Legitur enim in Constantinopolitano concilio ita: Manifestum[r] est, quod illa, quae sunt per unamquamque provinciam <V630: f. 2va>, ipsius provinciae synodus dispenset, sicut[s] Niceno constat decretum esse concilio.

Legitur[t] [u] et in[v] epistola Innocentii papae Victricio Rotomagensi[w] [x] episcopo directa ita: Si quae causae vel contentiones inter clericos et laicos vel inter clericos tam maioris ordinis quam etiam inferioris fuerint exortae, placuit, ut secundum synodum Nicenam[y] congregatis omnibus eiusdem provinciae episcopis iudicium terminetur, et reliqua.

---

191 [j] ca VIII *BII13* | [k] plura *korr. aus* pura *BII13* **193** [l] *am Rande* Nota *V630; A367* | [m] octuaginta *N442* **194** [n] cunctos reliquos *korr. aus* cunctos *BII13* **196** [o] nicenę *E97;* nicene *korr. aus* niceni *BII13* **199** [p] epistolam *korr. aus* epistola *Bcan4* **202** [q] triginta *N442*; viginti *korr. aus* vigiti *I83* **205** [r] *am Rande* Nota *A367* **207** [s] sicut *korr. aus* sancti *P102* **209** [t] *am Rande* Nota *A367* | [u] Legitur et *korr. aus* Legitur *P102* | [v] in *fehlt V630* **210** [w] rotomagensi *korr. aus* rotomagensis *V630;* rotomacensi *N442; I83; Bcan4* | [x] Rotomagensi episcopo] episcopo rotomagensi *E97* **214** [y] Nicenam *bis Ende fehlt BII13 (Blattverlust)*

205–208 Manifestum…concilio] c. 2. conc. Const. I. (D.) cf. Ben. II. 381, III. 81, c. 8. Angilr. **209–215** Legitur…terminetur] c. 3. ep. a Ps.-Is. cit.

Sanctae[z] [a] etiam memoriae Theophilus Alexandrinus episcopus suis in epistolis meminit in concilio Niceno statutum esse, ut ab octavo Idus Martii usque in diem Nonas Aprilis, diebus scilicet viginti[b] et octo, qualiscumque luna[c] nata fuerit[d] in quolibet <I83, f. 3ra> medio spatio, perhibet[e] facere initium primi mensis, quartamdecimam[f] vero a duodecimo Kl. Aprilis usque in[g] quartodecimo[h] Kl. Maii solerter inquiri[i], etiam si die sabbatorum inciderit, consequenti die dominico, id est luna quintadecima[j], pascha celebrare conscripsit[k], et si die dominico luna[l] quartadecima eiusdem mensis, id est primi mensis, evenerit ipsa ebdomada[m] transmissa ad alterum diem dominicum, pascha[n] sine dubio celebrare conscripsit. His et aliis quamplurimis exemplis patet plura esse quam viginti Niceni concilii capitula et

A367: veram esse iulii epistolam de niceni concilii capitulis

LXX

veram[o] [p] esse praedictam Iulii papae epistolam. <E97, f. 2va> Nobis[q] autem[r] quidam[s] e consortio <A367, f. 5r> fratrum nostrorum orientales testati sunt se vidisse concilium[t] Nicenum habens potiorem[u] quattuor evangeliorum magnitudinem continens in se sessiones

---

216 [z] *am Rande* Nota *A367* | [a] Sancte etiam memorie *korr. aus* Sancta etiam memoria *V630;* Sanctae etiam memoriae] Sancta etiam memoria *N442; I83; Bcan4* **219** [b] viginti et octo] XCVIII *Bcan4* **220** [c] luna *korr. aus* lu *A367* | [d] fuerit *korr. aus* fuerint *P102* **221** [e] prohibet *V630* **222** [f] XIIIImas *V630; I83;* XIIII mai *A367;* XIIIIma *Bcan4;* XIIII decimam *P102* **223** [g] in *fehlt Bcan4* | [h] XVIIII *V630* **224** [i] inquiri] inquiri et *E97* **225** [j] quintadecima *N442* **226** [k] conscripsit et si die dominico luna XIIII eiusdem mensis id est primi mensis evenerit ipsa ebdomada (edomata *Bcan4*) transmissa ad alterum diem dominicum, pascha sine dubio celebrare conscripsit *korr. aus* conscripsit *V630; Bcan4* | [l] luna quartadecima] XIIII luna *E97* **228** [m] edomata *Bcan4* **229** [n] pascha *korr. aus* pacha *P102* **234** [o] *am Rande* Nota *A367* | [p] vera *N442* **235** [q] *am Rande* Nota *V630; E97* | [r] autem *korr. aus* atem *I83* | [s] quidam e] quidam de e *korr. aus* quidam e *Bcan4* **237** [t] concilium Nicenum] nicenum concilium *E97* | [u] potiorem *korr. aus* portiorem *V630;* potiorem *korr. aus* portionem *Bcan4*

216–229 Sanctae…conscripsit] cf. vita Victoris pp. in libro pontificali et infra eiusd. pp. decret. l. (in cod. Quesnell. a Ballerin. Tom. III. op. Leon. M. ed. p. 206.) cf. Ben. II. 381, III. 109.

episcoporum et introductiones[v] iudiciaque quaerimoniarum[w] atque definitiones[x] et constitutiones necnon et subscriptiones eorum.

Bcan4: X

P102: X Quod ad similitudienm niceni concilium calcedonense magnum concilium conscriptum sit et de hereticis origene didimo et evagrio aliisque

[H. 10] Ad cuius similitudinem magnum Calcidonense[y] concilium conscriptum esse[z] confirmaverunt, et demum alia Constantinopolim[a] condita, unum videlicet sub Iustiniano imperatore <Bcan4, f. 18v> contra <I83, f. 3rb> dei impugnatores Origenem[b], Didimum et Evagrium, et aliud temporibus Agathonis[c] papae et Constantini imperatoris contra Macharium episcopum et Stephanum eius discipulum ac reliquos episcopos, qui pro frumento zizaniam[d] ecclesiis seminaverunt, vinum miscuerunt aquae et proximo potum dederunt eversione[e] turbidam[f] et tamquam lupi agni[g] simulabant[h] mendacium, et veritas ut mendacium refutabatur.

Bcan4: XI

P102: De quattuor principalibus conciliis ex quibus plenissimam fidei doctrinam tenent[i] ecclesie

[H. 11] Nosse[j] etiam oportet, licet cetera <VD38, f. 4r> non[k] infirment[l], quattuor esse principalia concilia[m], ex quibus plenissimam <N442, f. 4va> fidei doctrinam tenent[n] ecclesiae tam de patris et filii et spiritus sancti divinitate quam de praedicti filii et salvatoris nostri incarnatione.

---

239 [v] introductiones *korr. aus* introductionis *I83* **240** [w] querimoniarum *korr. aus* querimoniorum *E97* | [x] definitionis *I83;* diffinitiones *Bcan4;* difinitiones *E97; P102* **246** [y] calcedonense *P102* **247** [z] esse *korr. aus* est *P102* **248** [a] constantinopoli *korr. aus* constantinopolim *Bcan4;* constantinopoli *E97; P102* **250** [b] originem *I83; P102;* origenem *korr. aus* originem *E97* **251** [c] agathonis *korr. aus* agathoni *I83* **254** [d] zizania *korr. aus* zizaniam *N442; Bcan4;* zizania *E97; P102* **256** [e] eversionem *I83; A367; Bcan4; P102* | [f] turbida *V630;* turbidum *E97* | [g] agnis *I83* **257** [h] similabant *I83;* simulabant *korr. aus* simulabunt *Bcan4* **261** [i] tenet *P102* **262** [j] *am Rande* Nota *V630* **263** [k] *VD38 setzt wieder ein* | [l] infirmentur *V630; A367; Bcan4; P102* | [m] concilia *fehlt V630; E97* **265** [n] tenent *korr. aus* tenente *P102*

263–306 quattuor… vigore] praef. coll. Hisp.

E97: Nicenum concilium

Prior harum Nicena synodus est trecentorum decem[o] et octo episcoporum sub Constantino Augusto peracta, in quo[p] Arrianae[q] perfidiae blasphemia[r] condemnata[s], qua[t] inaequalitatem sanctae trinitatis idem[u] Arrius asserebat, consubstantialem[v] deo patri dei filium[w] eadem[x] sancta synodus per symbolum definivit.

E97: Constantinopolitanum concilium

Secunda synodus[y] <V630, f. 2vb> centum quinquaginta patrum sub Theodosio seniore Constantinopolim[z] congregata <I83, 3va>, quae Macedonium sanctum spiritum deum esse negantem condemnans consubstantialem patri et filio eundem paraclitum demonstravit dans latius symboli formam, quam tota Graecia et Latinitas in ecclesiis praedicat.

E97: Ephesianum concilium

Tertia synodus est Ephesina[a] prima ducentorum episcoporum sub iuniore Theodosio Augusto edita, quae Nestorium duas personas[b] in Christo asserentem iusto anathemate condemnavit ostendens manere in duabus naturis unam domini nostri Iesu Christi personam.

E97: Calcidonense concilium

Quarta est synodus Calcidonensis[c] sexcentorum triginta sacerdotum sub Martiano principe habita, in qua Euticen, Constantinopolitanum[d] abbatem, verbi dei et carnis unam naturam pronuntiantem <E97, f. 2vb> et eius defensorem[e] Dioscorum quondam[f] Alexandrinum

---

269 [o] decem *korr. aus* decim *N442* **271** [p] qua *A367; E97; P102;* qua *korr. aus* quo *Bcan4* | [q] arriane *korr. aus* arriana *V630* | [r] blasphemia *korr. aus* blaphemia *I83;* blasphemia] blasphemia est *korr. aus* blasphemia *Bcan4* | [s] condemnata] condemnata est *A367* **272** [t] quia *V630;* quia *korr. aus* qua *A367* | [u] idem *fehlt V630* **273** [v] consubstantialem *korr. aus* constantialem *P102* | [w] filium] filium negans *A367* **274** [x] idem *V630; I83; A367* **276** [y] synodus] sinodus est *korr. aus* sinodus *Bcan4;* synodus est *E97; P102* **278** [z] constantinopolim *korr. aus* constatinopolim *I83;* constantinopoli *VD38; E97; P102;* constantinopoli *korr. aus* constantinopolim *Bcan4* **284** [a] ephesina *korr. aus* ephesiana *V630; Bcan4* **286** [b] personas *korr. aus* perpersonas *P102* **291** [c] calcedonensis *N442; P102* **293** [d] constantinopolitanum *korr. aus* constantonopolitanum *Bcan4* **295** [e] defensorem *korr. aus* difensorem *Bcan4* | [f] quorundam *Bcan4;* condam *P102*

episcopum et ipsum rursum[g] Nestorium cum reliquis hereticis una patrum sententia praedamnavit[h], praedicans eadem synodus[i] Christum deum sic[j] natum de virgine, <A367, f. 5rb> ut[k] in una[l] substantia[m] [n] et[o] divinae et humanae confiteantur naturae. Haec[p] sunt, ut praediximus <I83, f. 3vb>, quattuor principales[q] et venerabiles synodi fidem catholicam complentes[r].

Sed et si qua sunt[s] concilia, quae[t] sancti patres spiritu dei pleni sanxerunt, post[u] istorum quattuor[v] auctoritatem omni manent stabilita vigore.

Primo[w] quidem ordo, ut praedictum est, de celebrando concilio insertus habetur et postmodum canonum apostolorum ac primorum apostolicorum, id est a sancto Clemente usque ad sanctum Silvestrum decretorum atque[x] diversorum conciliorum breviarium[y] interpolatur[z] sequens[a] ordinem suum.

EXPLICIT[b] PRAEFATIO.

V630, f. 2vb; N442, f. 4va; I83, f. 3vb; VD38, f. 4r; A367, f. 5rb; Bcan4, f. 18v; E97, f. 2vb; P102

---

296 [g] rursus *Bcan4* **297** [h] damnavit *A367* **298** [i] synodis *N442* | [j] sic *korr. aus* si *P102* **299** [k] et *Bcan4* | [l] una *korr. aus* uno *E97* [m] *interlinear* vel persona *E97* | [n] subsistentia, *interlinear* vel persona *A367* **300** [o] et *fehlt V630* | [p] Hae *A367* **302** [q] principales *korr. aus* pricipales *I83* **303** [r] complectentes *V630* **304** [s] alia *E97* | [t] quae *fehlt E97* **305** [u] Post istorum *korr. aus* Post *Bcan4* [v] quattuor *korr. aus* quattuortuor *Bcan4* **307** [w] Primus *V630* **311** [x] adque *P102* | [y] breviarium] breviarium ut *korr. aus* breviarium *Bcan4;* breviarium ut *P102* **312** [z] *am Rande* vel intermittitur *V630* | [a] sequens *korr. aus* seques *P102* **313** [b] EXPLICIT PRAEFATIO *fehlt V630; E97*

---

307 Primo…quidem] Primus ID_1; IP_1; DG_1 **311** breviarium] breuiarium est DG_1 **312** interpolatur] interpolatum ID_1; IP_1; DG_1